

Systemfeil

Ole M Sejersted

Felles redelighetsutvalg OUS, Ahus, Inst for klinisk medisin UiO

Forskningsetisk utvalg, Det Norske Videnskaps-Akademi

GRU seminar 16. september 2024

Felles redelighetsutvalg 2018-d.d.

Forskningsomfang ved institusjonene

- 2-3000 publiserte fagartikler årlig
- Klinisk forskning (krever godkjenning av Regional etisk komité, (REK))
- Laboratorieforskning (bl.a. med bruk av forsøksdyr som krever godkjenning)
- Svært mange forfattere har hovedstilling og bistilling (sykehus/UiO)
- Veldig mye nasjonalt og internasjonalt samarbeid (mange forfattere)

Saker behandlet i utvalget

- Flere saker har vært avvist som primært HR-saker
- Omtrent 17 saker har vært realitetsbehandlet
- I seks saker er konklusjonen at det foreligger uredelighet
- I flere saker er det påpekt systemfeil

Systemfeil

- Hva/hvem er «systemet»?
- Hvem er aktørene og hvilke roller har de?
- Hva er kravene og normene?
- Forskningens kvalitet og forskningsetikken er vevd sammen
- Hvem har ansvaret for kvaliteten?
- Mester-svenn- og fagfellerollene
- Noen kommentarer til GRU

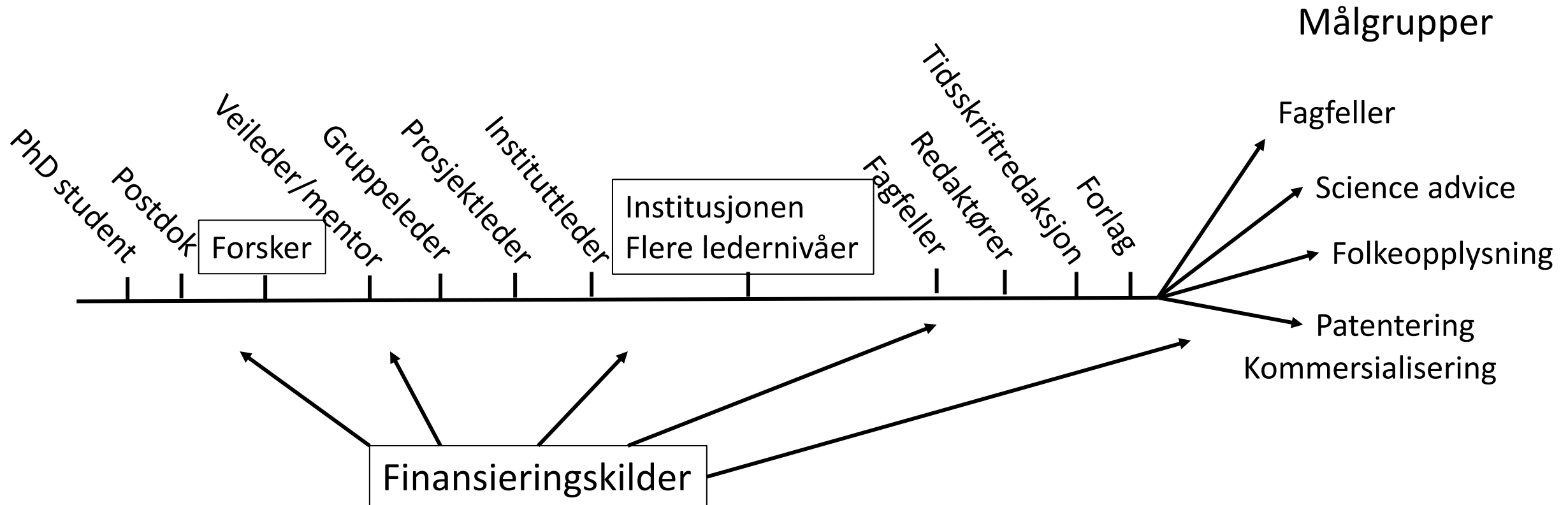
Fusk i forskning. Forskerens eller forskningsinstitusjonens feil?

Ole M Sejersted
Det Norske Videnskaps-Akademi
16. mars 2023



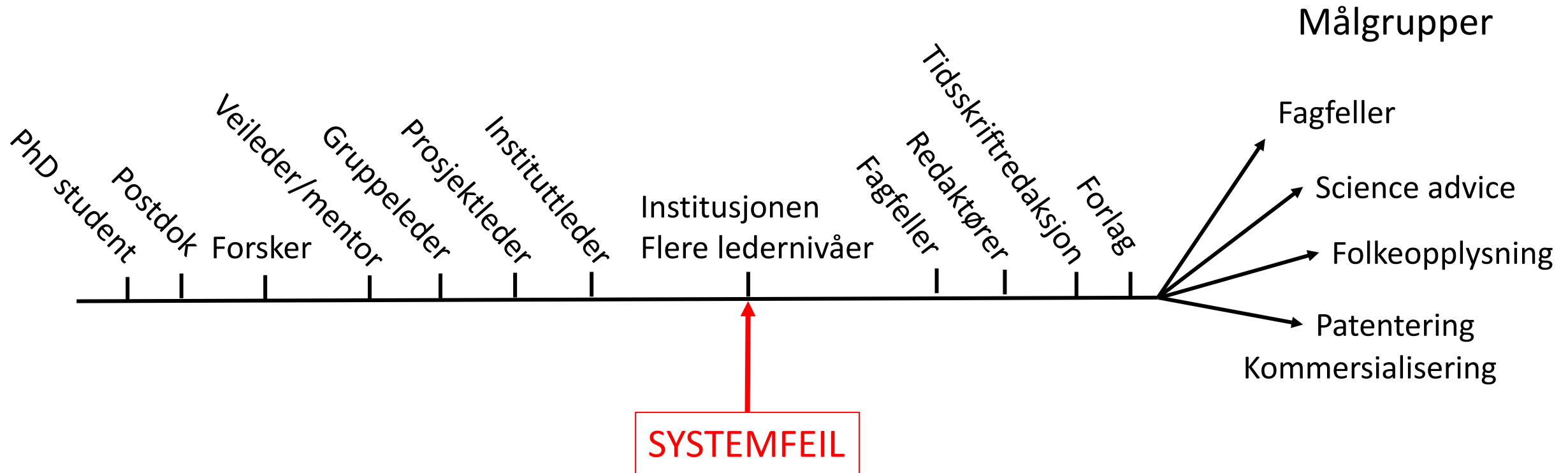
Systemet - aktørene

Roller



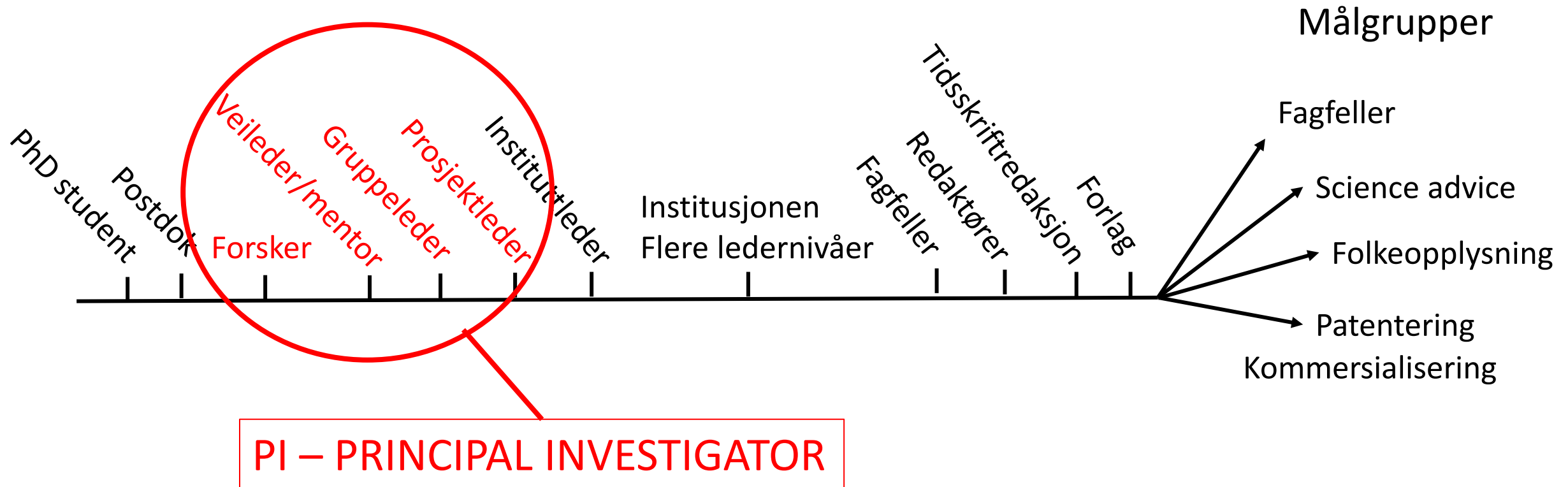
Systemet - aktørene

Roller



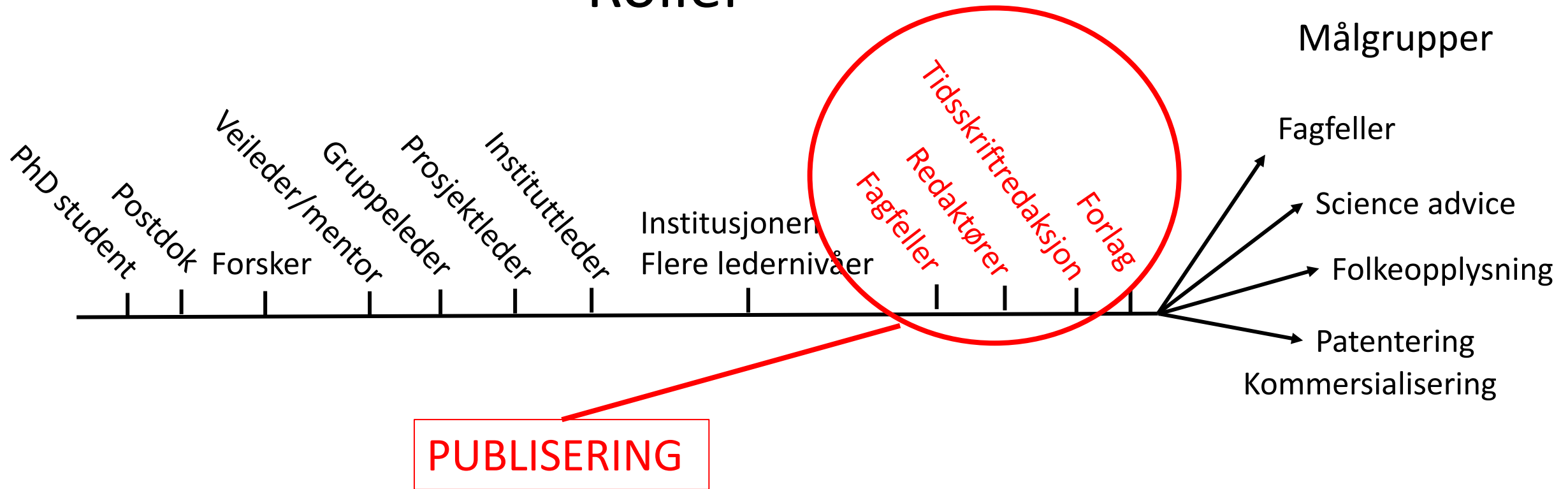
Systemet - aktørene

Roller



Systemet - aktørene

Roller



Systemet - aktørene

Påstander:

1. Kontrollen er fragmentert mellom mange aktører.
2. Dette fører til ansvarsfraskrivelse
3. Åpner for normbrudd.
4. Lovens bruk av «systemfeil» er for snever

Systemet – krav og normer

Markedets krav

- Produktivitet - publikasjonspoeng
- Patentering - økonomi
- Karriereinteresser

Etiske normer

- Pålitelighet
 - Ærlighet
 - Respekt
 - Ansvarlighet
- (ALLEA)

Kvalitetskrav

- Originalitet
- Faglig forankring
- Adekvat metode
- Etterprøvbarhet
- Samarbeid
- Veiledning

Forskersamfunnets normer (Merton's CUDOS)

- Communism (publisering og åpenhet),
- Universalism (allmenngyldighet),
- Disinterestedness (fri for personlige interesser)
- Organized Scepticism (kritisk diskurs)

Systemet – krav og normer

Påstander

1. Krav og normer innen forskjellige områder med hvert sitt etos kolliderer
2. Dette skaper dilemmaer – også moralske
3. Manglende kritisk diskurs i forskersamfunnet skjuler dette og svekker evnen til å fange opp feil
4. Dette legger til rette for normbrudd
5. Normbrudd ødelegger **forskningens kvalitet**



Det Norske
Videnskaps-Akademi

The Norwegian Academy
of Science and Letters

Til Kunnskapsdepartementet

Innspill til arbeidet med melding til Stortinget om forskningssystemet (systemmeldinga)

Fra Forskningsetisk utvalg, Det Norske Videnskaps-Akademi

24. april 2024

Forskningskvalitet

Normbrudd

- Ødelegger forskningens kvalitet – resultatene er upålitelige
- Svekker tilliten til forskere og forskningsresultater
- Villeder andre forskere
- Er ødsling med midler
- Gjør forskningen ubrukelig som grunnlag for politikk

Kvalitetssikring av forskning må derfor bygge på et forskningsetisk fundament

Forslag til tiltak for å sikre forskningens kvalitet

- Institusjonenes ansvar for forskningskvalitet må bli tydeligere
 - Undervisning og kompetanse i forskningsetikk
 - Etisk ledelse og styrking av mester-svenn relasjonen
 - Adekvat infrastruktur
- NOKUT må få ansvar for kvalitetssikring av undervisning i forskningsetikk
- Forskernes oppgave som fagfelle må styrkes
 - Egenjustis har vært tradisjonen
 - Fagfelle- og redaktøroppgaver må krediteres
- Norge må delta aktivt i internasjonalt arbeid om kvalitetssikring av forskning

To sentrale systemutfordringer

- Hvordan redusere fragmentering av ansvar?
- Hvordan bidra til at forskerne tar riktige valg når krav og normer innen forskjellige områder kolliderer?

Forslag

- **Tydeliggjøre og styrke «mester»-rollen.**
Mester-svenn relasjonen er helt sentral for normoverføring.
Akademisk frihet er spesielt viktig i denne rollen og må kobles mot lovens krav om aktsomhet.
PI/prosjektleder må få større og tydeligere formelt ansvar for å sikre kvalitet.
- **Tydeliggjøre og styrke forskernes fagfellerolle.**
Fagfellerollen innebærer arbeid for forskersamfunnet (vurderinger, redaksjonelt arbeid mm). Forskere må krediteres for fagfellevirksomhet.
Dette vil styrke forskersamfunnets tradisjonelle selvjustis.

Hva sier FEK om prosjektlederrollen?

Prosjektleder/PI's ansvar?

NENT:

- Ansvar for forsvarlig og hensiktsmessig prosjektgjennomføring ihht datainnhenting, databehandling og oppbevaring/lagring av materialet.

NESH:

- Forskningsetikk
- Forskningen skal skje i henhold til anerkjente forskningsetiske normer
- Veilede i forskningsetiske spørsmål
- Løse forskningsetiske utfordringer

Veileder om institusjonenes ansvar for forskningsetikk

Thomas Østerhaug og Vidar Enebakk

De nasjonale forskningsetiske komiteene

September 2023.

Hva sier GRU om prosjektlederrollen?

Hovedkonklusjon i «Bergensaken»:

«Det foreligger systemfeil ved institusjonen. Problemkomplekset som ligger til grunn for saken må løses på institusjonelt nivå».

Prosjektlederrollen er en del av problemkomplekset:

«Det kan imidlertid forventes at prosjektleder sørger for rammebetingelser på et overordnet nivå som for eksempel «forsvarlig og hensiktsmessig prosjektgjennomføring ihht datainnhenting, databehandling og oppbevaring/lagring av materialet.»

Dette er imidlertid et ansvar som først og fremst ligger på institusjonsnivå, se vurderingen nedenfor under pkt. 5.2».

Problematiske føringer fra GRU i Bergensaken

- prosjektlederrollen

Mindre ansvar for

- Datainnsamling (større ansvar på institusjonsnivå)
- Datahåndtering og lagring (større ansvar på institusjonsnivå)

Ikke vurdert ansvar for

- Forskningsetikken
- Prosjektstyring

Problematiske føringer fra GRU i Bergensaken - prosjektlederrollen

Ansvar for kvalitetssikring

- UiB:
 - Forskeren/prosjektlederen «*hadde et særskilt ansvar for kvaliteten på det vitenskapelig arbeidet*»
 - Ekspertene uttaler at forskeren/prosjektlederen kunne klandres for «*unsatisfactory training of personnel, handling of raw data and control of manuscript*» og «*highly insufficient proof-reading*» og «*he carries a significant role and responsibility*»
- GRU:
 - «*det er ikke en prosjektleders jobb å kontrollere alt arbeid på detaljnivå*» og
 - «*på flere av bildene kreves spesial-kompetanse for sikkert å oppdage feilen*»
- GRU fraskriver forskeren/prosjektlederen ansvar og kompetanse
- GRU underkjenner på den måten ekspertuttalelsen fra Bergen

GRU anbefaling i Bergensaken

Granskingsutvalget mener at saken viser viktigheten av å synliggjøre de forskjellige bidragene til et arbeid. Det er en god skikk å klargjøre hva de enkelte eksplisitt har bidratt med i et forskningsarbeide. Utvalget anbefaler at institusjonell praksis tydeliggjør dette.

Kommentar 1: Dette er det tidsskriftene som har ansvaret for.

Kommentar 2: Bedre *institusjonell praksis* ville neppe forebygget eller forhindret juks i angjeldende sak.

Fra en av de aktuelle artiklene:

Author Contributions

X.L., S.N., and Y.Z.: project conception and design, financial support, final approval of the manuscript; H.L., S.L., F.L., Y.L., and B.W.: performance of experiments; J.W., L.C., T.X., and Q.Y.: data analysis and interpretation; H.C., Y.Z., X.Z., J.W., and G.L.: data collection and manuscript revision.

Skolbekken og Braut

*«Spørsmålet om systemfeil reflekterer en historisk utvikling som har gått fra søkelys på individuelle feil hos **syndebukker og ulykkesfugler** til erkjennelse av mer komplekse årsakssammenhenger»*

Ønsker

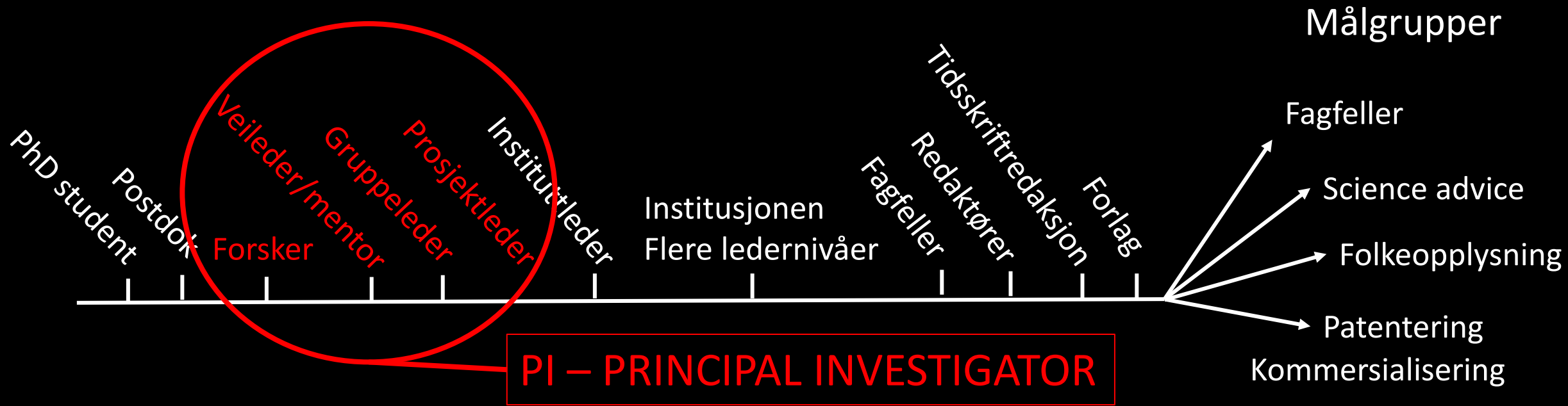
Regelverk

- Bedre lov/regelverk om systemfeil
- Større harmonisering av de forskjellige FEKs forskningsetiske retningslinjer

Forebyggende systemarbeid

- Styrke kvalitetskontroll av forskning (reduert fragmentering)
- Bedre kreditering av fagfellearbeid
- **Styrke og ansvarliggjøre rollen som prosjektleder, mentor og «mester» (viktig rollemodell).**

Det er veldig uheldig at GRU bidrar til fragmentering av ansvar ved å svekke denne rollen i sin uttalelse.



Takk for oppmerksomheten

Hva har institusjonen ansvaret for?

GRU påpeker følgende «*problemkompleks*»:

1. Prosjektlederrollen - «*Dette er imidlertid et ansvar som først og fremst ligger på institusjonsnivå*».
2. Bildegransking – «*Dette må sannsynligvis gjennomføres på institusjonsnivå*».
3. Datalagring – «*Institusjonene bør følgelig ha et overordnet ansvar for å sikre hensiktsmessige systemer*».
4. Medforfatteransvar – «*dette er noe en forskningsinstitusjon burde ha et klart og bevisst forhold til*».
5. Medforfatterbidrag – «*institusjonell praksis klargjør den enkeltes bidrag og ansvar*».

Andre føringer fra GRU

- Bildegransking
 - Programvare – GRU: *«etablere samarbeid på tvers av institusjonene for å få på plass et system for digital gransking av bilder, på lik linje med plagiatsjekk».*
 - Forhåndsgransking av manuskripter?
- Datalagring
 - Institusjon har ansvar for systemer – GRU: *«en bindende norm, som er spesielt viktig for å håndtere internasjonalt samarbeid, jfr. Singapore uttalelsen»*
- Medforfatteransvar
 - *«Utvalget [GRU] mener at det faktisk at det på flere av bildene kreves spesialkompetanse for sikkert å oppdage feilen taler for at klagers uaktsomhet ikke er grov»*
- Medforfatterbidrag
 - Bør beskrives – GRU: *«en forskningsinstitusjon burde ha et klart og bevisst forhold til for å sikre at medforfattere ser og tar sitt ansvar.»*

